

การขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา³⁴

Implementation of Moral Society Promotion by the Social Network in
Phra Nkhon Si Ayutthaya Province

บัณฑิต สุนทรวิกรานต์³⁵ ธาลินี สังฆจันทร์³⁶ และ ศราวุธ มาเฉลิม³⁷

Bundit Soontornwigarn, Thalinee Sangkachan and Sarawoot Marchaloem

วันรับบทความ 25 มีนาคม 2565

วันแก้ไขบทความ 31 พฤษภาคม 2565

วันตอบรับบทความ 15 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมคุณธรรมของเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ (2) เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 9 เครือข่าย พร้อมทั้งการ

³⁴ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 14 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2565

³⁵ บัณฑิต สุนทรวิกรานต์, อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, Bundit Soontornwigarn, Lecturer in Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Email address: soontornwigarn@hotmail.com

³⁶ ธาลินี สังฆจันทร์, คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, Thalinee Sangkachan, Faculty of Interdisciplinary Studies, Khon Kaen University, Nongkhai Campus.

³⁷ ศราวุธ มาเฉลิม, สำนักติดตามและประเมินผลการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, Sarawoot Marchaloem, Bureau of Monitoring and Evaluation, Office of the Vocational Education Commission.

สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะการขับเคลื่อนในหลายระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับหน่วยงาน/องค์กร ระดับเครือข่าย และระดับระหว่างเครือข่าย ซึ่งแนวทางการขับเคลื่อนเป็นไปในสองมิติ คือ มิติในเชิงโครงสร้าง และมิติการขับเคลื่อนแบบขั้นบันได ทั้งนี้ประเด็นปัญหา ข้อจำกัด และอุปสรรคสำคัญที่พบ คือ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ การเปลี่ยนตัวผู้รับผิดชอบงาน งบประมาณไม่เพียงพอ ไม่มีองค์กรหรือหน่วยที่เป็นจุดเชื่อมประสานสำหรับการขับเคลื่อนเครือข่าย และเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย ทั้งนี้ปัจจัยแห่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับผู้นำ ความเข้มแข็งของสมาชิก บริบทของพื้นที่ และต้นทุนด้านต่าง ๆ เครือข่ายนั้น ๆ เป็นสำคัญ ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม คือควรทบทวนและพัฒนาโครงสร้างคณะทำงานในแต่ละเครือข่าย จัดสรรงบประมาณแก่เครือข่ายให้เพียงพอ สร้างการรับรู้ในเรื่องทิศทางและแนวปฏิบัติให้ชัดเจน และการยกระดับความร่วมมือระหว่างเครือข่าย และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยใช้เครือข่ายทางสังคมในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ภายใตกรอบการศึกษาและวิธีการศึกษาเดียวกัน

คำสำคัญ: สังคมคุณธรรม , เครือข่ายทางสังคม , การขับเคลื่อน , พระนครศรีอยุธยา

Abstract

This study aims to explore the implementation of moral society promotion by the social network in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province and to recommend guidelines to promote the moral society implemented by the social network in the province. The qualitative research method was employed via focusing groups of the 9 operational working groups in the social network. Observations in activities and investigations in relevant documentation were also used to collect data for research.

The results showed that the moral society promotion implemented by the social networks in this province existed at various levels, including individual, agency/organization levels, network levels, and between-network levels. Such implementation appeared in two dimensions: the structural dimension of the working groups and the ladder activity dimension. Problems,

limitations, and major obstacles are the spread of the coronavirus 2019, flooding, changing responsible persons, insufficient budget, lack of organization or unit as coordination, and confusion in the roles of network members. However, The success factors depend on the leadership, the strength of members, the context of each area, and the social capital of each network. This research suggests that the implementation of the moral society should be reviewed and developed in terms of the working groups' structure, budget allocation, a clear awareness of directions and guidelines, and cooperation enhancement between networks. The future research should be a comparative study in other provinces under the same or similar framework and methods.

Keyword: Moral society, Social network, implementation, Phra Nakhon Si Ayutthaya

บทนำ

การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมเป็นการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2559 – 2564 โดยอาศัยกลไกคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมอันเป็นกลไกหลักระดับชาติในการส่งเสริมคุณธรรมให้ยั่งยืน และองคมนตรีในสังคม งานขับเคลื่อนคุณธรรมมีรูปแบบการขับเคลื่อนในหลากหลายมิติทั้งในเชิงโครงสร้างหน้าที่ตามบทบาทภารกิจ (Function Base) เชิงประเด็น (Issue Base) และเชิงพื้นที่ (Area Base) ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่เป็นกลไกสำคัญ ประกอบไปด้วย 9 เครือข่าย อันมีศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกลไกสนับสนุน สำหรับการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการแผนการส่งเสริมการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไว้ 3 ปี (2563 -2565)

ปีแรกการขับเคลื่อนงานคุณธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้ความสำคัญไปที่การก่อรูปเครือข่ายทางสังคม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นแกนกลางประสานภาคส่วนต่างๆ เพื่อจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขึ้น และจัดประชุมครั้งใหญ่ภายใต้โครงการสมัชชาคุณธรรม ในวันอังคารที่ 8 ธันวาคม 2563 เวลา 09.00 - 16.30 น. ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมอยุธยาแกรนด์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ค้ำประกันสัญญาและประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม ตลอดจนการวางแผนการดำเนินงานในมิติต่างๆ ทั้งในเชิงเครือข่ายและระหว่างเครือข่าย ซึ่งเป็นการสร้างฉันทามติเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่สำคัญร่วมกัน ต่อมาในปีที่สองของการดำเนินงานของเครือข่ายสังคมคุณธรรมในปี 2564 เริ่มมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ ซึ่งในปีนี้เป็นช่วงเวลาที่คุณธรรมผู้วิจัยได้ให้ความสนใจและศึกษาประเด็นการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมตามแผนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่วางไว้ในปีแรก ทั้งนี้การขับเคลื่อนในลักษณะเครือข่ายทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนประเด็นคุณธรรมเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน อาศัยการวางระบบกลไกในการทำงานที่สอดคล้องกัน และอาศัยการสนับสนุนที่เสริมพลังการทำงานเพื่อทำลายข้อจำกัดอุปสรรคในการขับเคลื่อนงานคุณธรรมให้ดำเนินการได้ราบรื่นมากขึ้น ด้วยบริบทการทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่ที่กว้าง ตามบริบทของเครือข่ายมักเกิดปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินงานเสมอ อาทิ การสร้างการรับรู้ร่วมกัน การเชื่อมประสานการทำงานภายในเครือข่าย และปัญหาเชิงโครงสร้างของกลไกคณะทำงาน เป็นต้น การจะขับเคลื่อนโดยใช้ “เครือข่ายทางสังคม” เป็นฐานจึงเป็นงานท้าทาย

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม กรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อตอบคำถามสำคัญของการวิจัยที่กำหนดไว้ว่า แนวทางการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมเชิงพื้นที่โดยใช้เครือข่ายทางสังคมที่จะสามารถทำให้การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมประสบความสำเร็จควรเป็นอย่างไร คณะผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางด้าน “เครือข่ายทาง

สังคม” และ “การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ” และยังเป็นประโยชน์ในเชิงแนวทางการขับเคลื่อนด้วยเครือข่ายทางสังคมในมิติต่างๆ เพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมในระดับพื้นที่ อีกทั้งยังสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพิจารณาปรับประยุกต์ใช้ในการขยายผลการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ หรือ ยกย่องสังคมคุณธรรมในพื้นที่อื่นๆ ให้ดีขึ้นต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

2.1 ด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 9 เครือข่าย ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ.2564 (การขับเคลื่อนปีที่ 2) โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพิจารณา วิเคราะห์และพรรณนาผลการศึกษา พร้อมทั้งการเสนอแนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยอาศัยเครือข่ายทางสังคม

2.2 ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ คณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมทั้ง 9 เครือข่าย คือ เครือข่ายศาสนา เครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานภายใต้กำกับดูแลของรัฐ เครือข่ายการศึกษา เด็กและเยาวชน เครือข่ายธุรกิจเอกชน เครือข่ายประชาสังคม เครือข่ายเกษตรเครือข่ายสื่อมวลชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และเครือข่ายชุมชน รวมทั้งสิ้น 154 คน

2.3 ด้านระยะเวลา

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2564

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

4.1 ความหมายเครือข่าย

“เครือข่าย” เป็นประเด็นที่นักวิชาการหลายท่านทั้งในและต่างประเทศให้ความหมายไว้มากมาย

เพื่อทำความเข้าใจคณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์การให้ความหมายของนักวิชาการทั้งหลาย ดังนี้ตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ความหมายของเครือข่าย

ความหมายของเครือข่าย	Starkey (1997)*	Agranoff & McGuire (2001)*	filter & Hagen (1993)	Van de Ven & Ferry (1980)	พระมหาสุทิตฺธ อาภาภิโร (อบอุ้น) 2547)	ปิยากร หวังมหารพร (2563)	(ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ 2556)	รวมความถี่
การจัดรูปแบบ หรือ แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล กลุ่มบุคคล หรือ องค์กร	✓	✓		✓	✓	✓	✓	6
การตัดสินใจเข้าร่วมเครือข่ายแบบสมัครใจ						✓		1
ขอบเขตของเครือข่ายอาจประกอบด้วย องค์กรจำนวนหนึ่งที่มีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้			✓					1
มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือ องค์กร เช่น การร่วมมือกัน การเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน การแลกเปลี่ยนข่าวสาร แลกเปลี่ยนทรัพยากร ทำกิจกรรมร่วมกัน	✓		✓	✓	✓	✓	✓	6
มีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง	✓					✓		2

มีวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายร่วมกัน ใน อันที่แก้ไขปัญหที่หน่วยงานใดหน่วยงาน หนึ่งไม่สามารถแก้ไขหรือจัดการกับปัญหา ได้โดยลำพัง สร้างความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน และบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน	✓	✓	✓	✓	4
การกำหนดกฎเกณฑ์และกติการ่วมกัน				✓	1

*Starkey (1997); filter & Hagen (1993) อ้างถึงใน ปิยากร หวังมหพร, 2563

จากตารางที่ 1 คณะผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายของเครือข่ายได้ว่า เครือข่ายเป็นการจัดรูปแบบ หรือ แบบแผนความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงบุคคล กลุ่มบุคคล หรือ องค์กร เข้าด้วยกัน จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันในหลากหลายรูปแบบ เช่น การร่วมมือกัน การแลกเปลี่ยนข่าวสาร แลกเปลี่ยนทรัพยากร และทำ กิจกรรมร่วมกันเป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายเครือข่ายร่วมกัน ในอันที่แก้ไขปัญหที่หน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งไม่สามารถแก้ไขหรือจัดการกับปัญหาได้โดยลำพัง สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และบรรลุผล ประโยชน์ร่วมกัน แม้เครือข่ายจะมีกฎ กติกา และระเบียบที่กำหนดร่วมกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่บุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร ยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง

4.2 ประเภทเครือข่าย

พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ้น) (2547) ได้จัดประเภทของเครือข่าย ดังนี้

1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (area) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย โดยอาศัยพื้นที่ ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนากิจกรรมที่อาศัยกิจกรรมในพื้นที่เป็น เป้าหมายและพัฒนาแบบบูรณาการ โดยไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน โดยลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิง พื้นที่ที่สามารถจัดลักษณะได้หลายระดับตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น 1) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการ ปกครองของรัฐ เช่น ตำบล หมู่บ้าน จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ ระหว่างประเทศ เป็นต้น และ 2) การแบ่งพื้นที่ตาม ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ลุ่มน้ำ อ่าว น้ำ เป็นต้น นอกจากนี้กิจกรรมและความสัมพันธ์ของ เครือข่ายเชิงพื้นที่ได้อาศัยพื้นที่ทางกายภาพเป็นฐานกำหนดกิจกรรมและประเด็นปัญหา โดยการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายย่อยในพื้นที่ให้เข้ามาร่วมปรึกษาหารือและแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้ กระบวนการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบคณะกรรมการร่วม การบูรณาการการจัดกิจกรรมเชิงพื้นที่ หรือการใช้ ประเด็นกิจกรรมเป็นภารกิจทำงานร่วมกัน

ทั้งนี้ ลักษณะของกระบวนการทำงานเครือข่ายเชิงพื้นที่ มีทั้งแนวดิ่งและแนวนอน โดยมีการรวมศูนย์กิจกรรมเข้าสู่ส่วนกลางในพื้นที่ขนาดใหญ่และมีศูนย์ประสานงานในพื้นที่ขนาดเล็ก ลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์มีความหลากหลาย โดยเครือข่ายภาครัฐมีความสัมพันธ์กับเครือข่ายอื่นในแนวดิ่ง ซึ่งมักจะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในส่วนเครือข่ายภาคประชาชนมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงภายใต้ระบบความเชื่อและวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นแนวนอน เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนจะมีลักษณะของการประสานงานผลประโยชน์ค่าตอบแทน ส่วนเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะของการประสานงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอื่นๆ

2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ไม่ซับซ้อนประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม องค์กร (โดยมองข้ามมิติเชิงพื้นที่) เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ ประเด็นกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดจากประเด็นปัญหาและความสนใจของผู้ที่ทำงานในกิจกรรมนั้นๆ และหาแนวร่วมพัฒนาเครือข่ายขึ้นมา ส่วนกระบวนการทำงานมีลักษณะเป็นแนวนอน โดยมีองค์กรแม่ข่ายหรือหน่วยงานหลักที่ทำงานในด้านนั้น เป็นผู้ให้การสนับสนุนการทำงานของเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ ซึ่งแต่ละเครือข่ายในพื้นที่ต่างมีอิสระในการดำเนินการกับประเด็นกิจกรรม

3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ (Function Network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมและการก่อตัวของกลุ่ม ผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย เช่น เครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น เครือข่ายลักษณะนี้ มุ่งเน้นดำเนินการภายใต้แนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลักของหน่วยงาน นอกจากนี้ เครือข่ายตามโครงสร้างหน้าที่อาจจะมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่และประเด็นกิจกรรมได้ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายสภาหอการค้า เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

4.3 รูปแบบของเครือข่าย

Starkey ได้แบ่งรูปแบบของเครือข่ายออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ (ปิยากร หวังมหาพร, 2563)

1) เครือข่ายแบบรวมศูนย์และไม่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรกลาง อธิบายได้ว่ารูปแบบนี้กำหนดให้องค์กรหลักเพียงองค์กรเดียวอยู่ตรงศูนย์กลาง (Central Secretariat) มีหน้าที่ควบคุม ป้อนข้อมูล ตลอดจนกระจายบริการต่างๆ ให้แก่องค์กร หรือปัจเจกบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รายรอบ ซึ่งองค์กรหรือบุคคลเหล่านั้นจะมีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรที่อยู่ ณ จุดศูนย์กลางได้ จึงทำให้เครือข่ายลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ใดๆ ระหว่างองค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่รายรอบด้วยตนเอง

2) เครือข่ายแบบรวมศูนย์แต่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับองค์กรกลาง อธิบายได้ว่ารูปแบบนี้กำหนดให้มีการรวมศูนย์ไว้ที่องค์กรกลางที่มีบทบาทหลักในการป้อนข้อมูล ตลอดจนสนับสนุนปัจจัย

ต่างๆ ให้แก่องค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่รายรอบ ขณะเดียวกันองค์กรและปัจเจกบุคคลที่อยู่รายรอบสามารถส่งต่อข้อมูลกลับไปสู่องค์กรกลาง แต่ไม่มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กัน

3) เครือข่ายแบบรวมศูนย์แต่ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกันเอง อธิบายได้ว่า รูปแบบนี้กำหนดให้ องค์กรกลางยังคงมีบทบาทเป็นตัวป้อนข้อมูลและรับข้อมูลจากองค์กรที่อยู่รายรอบและปัจเจกบุคคล องค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่รายรอบทำหน้าที่รับข้อมูลจากองค์กรกลาง ขณะเดียวกัน องค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่รายรอบสามารถติดต่อซึ่งกันและกันได้แบบอิสระ นอกจากนั้นองค์กรกลางยังได้รับบทบาทให้เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้แก่ การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่รายรอบ (ล้อม)

4) เครือข่ายสมบูรณ์แบบตามหลักทฤษฎี องค์กรหรือปัจเจกบุคคลที่ร่วมมือกันสามารถเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้อย่างเสรี โดยปราศจากองค์กรกลางที่ต้องเข้ามารับบทบาทในการป้อนข้อมูลหรือรับข้อมูลจากองค์กรหรือปัจเจกบุคคล ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม เครือข่ายรูปแบบนี้เกิดขึ้นได้ยาก

5) เครือข่ายแบบกระจายอำนาจ เครือข่ายแบบนี้ส่งเสริมให้เกิดการติดต่อสื่อสาร และมีความสัมพันธ์อย่างมีอิสระร่วมกันระหว่างองค์กรหรือปัจเจกบุคคล โดยปราศจากบทบาทขององค์กรกลาง นอกจากนั้นองค์กรหรือปัจเจกบุคคลต่างมีเครือข่ายย่อยของตนอยู่แล้ว พร้อมทั้งมีบทบาทในการป้อนและจัดสรรทรัพยากร เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เครือข่าย

4.4 เครือข่ายทางสังคม (Social network)

“เครือข่ายทางสังคม” เป็นการรวมตัวกันของบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นชุดของจุดเชื่อมต่อทางสังคม (socially-relevant nodes) ที่เชื่อมโยงกันโดยมีจำนวนตั้งแต่หนึ่งความสัมพันธ์ขึ้นไป ซึ่งจุดเชื่อมต่อ (nodes) หรือสมาชิกเครือข่าย (network members) เป็นหน่วยที่ติดต่อกันด้วยความสัมพันธ์ (พลอย สืบวิเศษ, 2561) ทั้งนี้ Fu, Luo & Boos (2017) ได้อธิบายเพิ่มเติมที่น่าสนใจว่า เครือข่ายทางสังคม คือ จุดเชื่อมโยงระดับบุคคล (บุคคล ทีม องค์กร) และ การผูกโยง (ความสัมพันธ์ การติดต่อ การเคลื่อนตัว และการเชื่อมโยง) ระหว่างจุดเชื่อมต่อระดับบุคคล ซึ่งปัจจุบันพลวัตรของเครือข่ายทางสังคมมักจะถูกกระตุ้นด้วยการเข้าถึงทางแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ทันสมัย ส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากขึ้น เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และไลน์ เป็นต้น นอกจากนี้เครือข่ายทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่มีอิทธิพลต่อการทำงาน การติดต่อ และกิจกรรมยามว่าง โดยการร่วมมือ การเรียนรู้ การเผยแพร่ข้อมูลทางกายภาพ หรือเครือข่ายเสมือนจริง (ทางออนไลน์)

Starkey (1997 อ้างถึงใน ปิยากร หวังมหาพร 2563) ได้นำเสนอเงื่อนไขของการเกิดเครือข่าย

ทางสังคมหลายประการ ได้แก่ การทำให้เกิดการติดต่อสื่อสาร การสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล การร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ และการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่แต่ละฝ่ายเป็นอิสระต่อกัน รวมถึงการการสื่อสารของเครือข่ายจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม นอกจากนี้ Burke ได้กล่าวว่า การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกอาจช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งโดยไม่ทำให้วัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่ายเสียหาย (ณัฐวรราช อุไรอาไฟ, กิรติพร จูตะวิริยะ และจักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2561)

ธนพฤษช์ ชามะรัตน์ (2561) ได้นำเสนอแนวคิดของ Wasserman and Faust เกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายทางสังคม โดยแบ่งประเด็นวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- (1) บทบาทของสมาชิกของเครือข่ายทางสังคม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันหลากหลาย
- (2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายจะอิงกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theory) ที่เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทางสังคมในเครือข่ายทางสังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเชิงผลประโยชน์
- (3) ทิศทางความสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกัน และไม่เท่าเทียมกัน เพราะจากการที่มีพื้นฐานการแลกเปลี่ยน สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบร่วมมือกัน (collaborate) และแบบแข่งขัน (competitive) ซึ่งอาจจะเกิดความสมดุลหรือไม่สมดุลก็ได้ และ
- (4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดคุณภาพของความสัมพันธ์ โดยเฉพาะความผูกพันและการมีอิทธิพลต่อกันในด้านพฤติกรรม

4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รพินทร์ ยืนยาวและชามะรัตน์ (2563) พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านเกษตรอินทรีย์จังหวัดอุบลราชธานีที่ทำให้เครือข่ายทางสังคมสามารถเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดโครงสร้างการบริหาร 2) การระบุประเด็นปัญหา 3) การตัดสินใจเลือกประเด็น 4) การกำหนดแนวทางแนวเคลื่อนไหวนโยบาย 6) การกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ และ 7) การกำหนดแผนปฏิบัติการ ขณะที่ ทรงศักดิ์ รักพ่วง (2562) พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มนักวิ่งมาราธอนมี 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) ขั้นตอนตั้งเครือข่ายโดยเริ่มจากการสร้างความตระหนักในการสร้างเครือข่ายและตามด้วยการจัดตั้งเครือข่ายพร้อมทั้งกำหนดแนวคิด จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกัน 2) ขั้นตอนการ ซึ่งเป็นการกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ รวมถึงทิศทางการดำเนินงาน/กิจกรรมของเครือข่าย พร้อมทั้งสร้างระบบกลไกการทำงานด้วย 3) ขั้นพัฒนาและรักษาเครือข่าย เป็นการสร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกผ่านกิจกรรมการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของเครือข่ายไปพร้อมกันและมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และ 4) ขั้น

ขยายเครือข่าย เป็นการขยายกิจกรรมของเครือข่ายทั้งในการแลกเปลี่ยน การระดมทรัพยากร การพัฒนาและถ่ายทอดประสบการณ์และองค์ความรู้ไปสู่หน่วยงานอื่นๆ โดยการประสานงานกับเครือข่ายอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายไปยังภาคส่วนอื่นๆ

นอกจากนี้ อติพร เกิดเรือง (2565) ปัจจัยด้านกระบวนการสร้างเครือข่ายร่วมงานที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายร่วมงานในโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ ได้แก่ 1) การประสานชักชวน 2) การให้คำแนะนำ 3) การส่งเสริมกระบวนการกลุ่ม 4) การจดทะเบียนกลุ่ม 5) การจัดทำรูปแบบสร้างป่าสร้างอาชีพ 6) การสรุปความเหมาะสม 7) การจัดทำแผนการปลูกพืช 8) การรับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการ และ 9) การจัดหาพันธุ์ไม้ เช่นเดียวกันกับชลวิทย์ เจริญจิตต์ ชัยวัฒน์ พรหมจิตติพงศ์ ธันนิกานต์ สุนธิ์สินภัย สายชลปัญญาชิต และภูเบศ วนิชขานนท์. (2565) ที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพประกอบด้วย 1) องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วม 2) การสื่อสาร 3) ความคิดสร้างสรรค์ 4) ความเสียสละ และ 5) การสรุปบทเรียนร่วมกัน

ทั้งนี้ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้เขียนได้นำไปใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์การดำเนินงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ผ่านมา และพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจะใช้ 2 วิธีการ ได้แก่

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1.1 การสนทนากลุ่ม (focus group) ประกอบด้วยคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม 9 เครือข่าย โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม (จากประกาศจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2563) ซึ่งได้จัดการสนทนากลุ่มเครือข่ายละ 1 ครั้ง รวมทั้งสิ้น 9 ครั้ง ได้แก่ เครือข่ายศาสนา จำนวน 17 คน เครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ (22 คน) เครือข่ายภาคการศึกษา เด็กและเยาวชน จำนวน 29 คน เครือข่ายธุรกิจเอกชน จำนวน 17 คน เครือข่ายประชาสังคม จำนวน 16 คน เครือข่ายสื่อมวลชน จำนวน 12 คน เครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน 15 คน เครือข่ายชุมชน จำนวน 12 คน และเครือข่ายเกษตร จำนวน 14 คน

5.1.2 การลงพื้นที่สังเกตกิจกรรมขององค์กร/หน่วยงานที่เป็นสมาชิกในเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายการศึกษา เด็ก และเยาวชน เครือข่ายภาครัฐฯ

5.1.3 การศึกษาเอกสาร (Documentary) ตามแหล่งที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารต่างๆ ของ

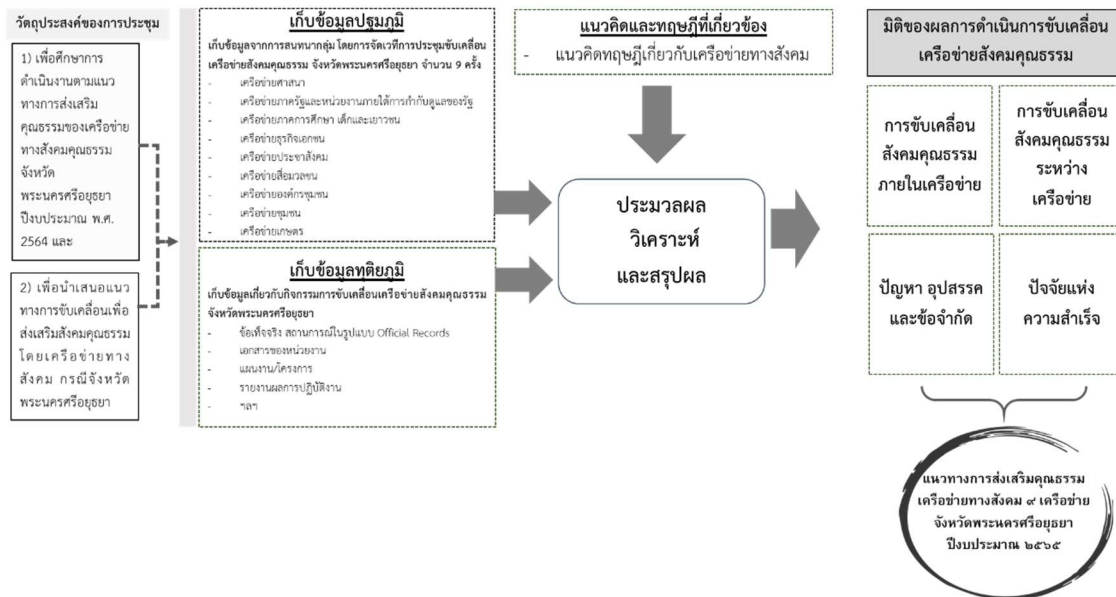
หน่วยงานราชการ แผนงาน/โครงการที่เกี่ยวข้อง รายงานผลการจัดประชุมหรือกิจกรรมต่างๆ และรายงานการศึกษาอื่นๆ เป็นต้น

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดระเบียบและเรียบเรียงข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) คือ พิจารณาความสอดคล้องต้องกันของข้อมูลจากการประชุมสนทนากลุ่ม ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ และข้อมูลจากเอกสาร จากนั้นประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้ และนำไปสู่การพัฒนาเป็นแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม กรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดการศึกษา

การศึกษาได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจะรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิและวิเคราะห์โดยใช้กรอบทฤษฎีดังกล่าวเพื่อสรุปผลการศึกษาและนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม กรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

ผลการศึกษา

7.1 การขับเคลื่อนของเครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมภายของเครือข่ายของเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีลักษณะการขับเคลื่อน ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด ดังนี้

7.1.1 เครือข่ายศาสนา การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของเครือข่ายศาสนามีทั้งในระดับองค์กร/หน่วยงานผ่านการสอดแทรกหรือผนวกเข้ากับวิถีปฏิบัติของแต่ละศาสนา และได้ขับเคลื่อนผ่านการสร้างเสริมกิจกรรมเฉพาะกิจที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมในปัจจุบัน พร้อมทั้งผ่านการผสมผสานความร่วมมือระหว่างศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม นอกจากนี้ยังได้มีการดำเนินโครงการต่อเนื่องร่วมกันกับองค์กรอื่น ๆ ภายนอกเครือข่ายศาสนาด้วย อย่างไรก็ตาม การดำเนินการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในรอบปี 2564 ที่ผ่านมานั้น เครือข่ายศาสนาได้ประสบกับข้อจำกัดเกี่ยวกับการประสานงานร่วมกันเนื่องจากผู้นำศาสนาบางศาสนาซึ่งเป็นผู้ประสานงานแต่เดิมนั้นได้ย้ายสถานที่ทำงานไปอยู่ในพื้นที่อื่น ทำให้การประสานงานระหว่างเครือข่ายศาสนาเกิดข้อจำกัดขึ้นบ้าง และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การประสบกับอุปสรรคจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 จึงทำให้การดำเนินจัดกิจกรรมคุณธรรมต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะจัดขึ้นได้เนื่องจากจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงการรวมตัวของบุคคลจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญของเครือข่ายนี้ คือ การประสานงานร่วมกันเนื่องด้วยข้อจำกัดในเรื่องการเปลี่ยนตัวผู้นำศาสนาในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ประสานงานแต่เดิม

7.1.2 เครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของเครือข่ายมีลักษณะที่เป็นทางการ โดยสามารถแบ่งรูปแบบการขับเคลื่อนได้สามมิติ ดังนี้

มิติแรก การสอดแทรกประเด็นคุณธรรมเข้ากับบทบาทและภารกิจขององค์กร เป็นการบ่มเพาะรากฐานของการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม องค์กร/หน่วยงานภาครัฐยังได้สอดแทรกประเด็นคุณธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในลักษณะของการปลูกฝังค่านิยมขององค์กรด้วยเช่นกัน เช่น คณะกรรมการธรรมาภิบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้บูรณาการคุณธรรมเป้าหมายเข้าเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการทำงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐสร้างค่านิยม "งดรับ งดให้ของขวัญ" (No Gift Policy) ในเทศกาลปีใหม่ หรือวาระโอกาสต่างๆ เป็นต้น

มิติที่สอง การผสมหรือบูรณาการประเด็นคุณธรรมเข้ากับเป้าหมาย นโยบายและแผนงานขององค์กร องค์กรภาครัฐและหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ เป็นการนำคุณธรรมเป้าหมายเข้าไปกำหนดไว้ในระดับเป้าหมาย นโยบายและแผนงานขององค์กรเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เช่น โครงการขับเคลื่อนคุณธรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดที่มีอยู่ (การนำไปกำหนดเป็นโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ที่มีอยู่เดิม) เป็นต้น

มิติสุดท้าย การสร้างเสริมกิจกรรมคุณธรรมเป็นการเฉพาะ องค์การภาครัฐได้สร้างเสริมกิจกรรมขึ้นอย่างหลากหลายบนพื้นฐานบทบาทและภารกิจขององค์กร อาทิ กิจกรรมตลาดนัดขยะรีไซเคิลของสำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรม“สาสุข รวมพล คนทำดี” (กิจกรรมจิตอาสาของบุคลากรภายในองค์กรเพื่อช่วยเหลือสังคม) โครงการรวมพลังแห่งความภักดี (กิจกรรมอาสาสมัครแรงงาน ร่วมใจอาสาพัฒนาบ้านเกิด เช่น การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะประโยชน์และโบราณสถาน) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของเครือข่ายภาครัฐยังมีข้อจำกัดบางประการ คือ การจัดสรรงบประมาณสำหรับการขับเคลื่อนประเด็นคุณธรรมในแต่ละปีจึงมักจะได้รับการจัดสรรน้อยซึ่งอาจทำให้ไม่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนที่ต้องการให้เกิดรูปธรรมได้เท่าที่ควร

7.1.3 เครือข่ายการศึกษา เด็กและเยาวชน การขับเคลื่อนงานคุณธรรมด้วยการยึดโยงกับวิถีปฏิบัติของบทบาทหรือภารกิจ (Function Based) ของสถาบันการศึกษาซึ่งมักให้ความสำคัญกับหน่วยงานหรือองค์กรภายในเป็นลำดับแรกทำให้การขับเคลื่อนในลักษณะเป็นเอกเทศของแต่ละองค์กรภายใต้บทบาทหรือภารกิจของตน รูปแบบการขับเคลื่อนจึงอยู่ในลักษณะของการสอดแทรกหรือผนวกเข้ากับบทบาทหรือภารกิจองค์กรเป็นหลัก เช่น การสอดแทรกประเด็นคุณธรรมระหว่าง การจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ และเนื้อหาสาระในแต่ละรายวิชา เป็นต้น ทั้งนี้จุดแข็งในเชิงประจักษ์ของเครือข่ายคือ การเห็นความสำคัญและสนับสนุนประเด็นงานคุณธรรมจากผู้บริหาร คณาจารย์ และครูในองค์กรซึ่งได้สะท้อนออกมาในลักษณะของการขับเคลื่อนต่าง ๆ ที่ได้นำความรู้เชิงวิชาการและการบ่มเพาะพฤติกรรมให้มีความยึดโยงกับประเด็นคุณธรรม ขณะเดียวกันก็ได้มีการสร้างเสริมกิจกรรมหรือโครงการเพื่อขับเคลื่อนงานคุณธรรมเป็นการเฉพาะ เช่น ลูกเสือจิตอาสา ออมความดี ครูพระสอนศีลธรรม และแกนนำวิศวกรสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในรอบปี 2564 ที่ผ่านมานั้น เครือข่ายการศึกษา เด็กและเยาวชนมักจะประสบกับข้อจำกัดทางงบประมาณ และการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานขับเคลื่อนคุณธรรมอยู่บ่อยครั้ง

7.1.4 เครือข่ายธุรกิจเอกชน การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมที่มุ่งเน้นการนำไปสู่การเป็นองค์กรธุรกิจคุณธรรมด้วยการสอดแทรกประเด็นคุณธรรมเข้าไปกับแนวคิดการดำเนินธุรกิจขององค์กร และการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคม (corporate social responsibility) การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของเครือข่ายธุรกิจเอกชนจึงสะท้อนคุณธรรมเป้าหมายเรื่อง “การมีวินัยและใส่ใจส่วนรวม” ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีกิจกรรมที่เครือข่ายดำเนินการ เช่น กิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมและผู้ติดป่วยเชื้อ COVID-19 กิจกรรมเรียกร้องให้มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ โครงการปันน้ำใจสู่สังคม (บริจาคสิ่งของช่วยเหลือน้ำท่วม ลดค่าเช่าให้ผู้เช่าเนื่องจากสถานการณ์ COVID-19) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนจะมีความพยายามในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม แต่ก็ยังประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการรับรู้ที่ยังไม่

แพร่หลายและการตระหนักถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนไม่มากเท่าที่ควร

7.1.5 เครือข่ายประชาสังคม การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมเกิดขึ้นอย่างหลากหลายลักษณะ เนื่องจากองค์กรหรือสมาชิกของเครือข่ายมีบทบาทหรือภารกิจที่เป็นลักษณะเฉพาะเรื่อง และมีความแตกต่างกัน การดำเนินการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจึงผสานเข้าไปกับบทบาทหรือภารกิจขององค์กรทั้งด้วยกระบวนการ สอดแทรกเข้ากับวิถีการปฏิบัติงานโดยปกติ และการสร้างกิจกรรมหรือโครงการเป็นการเฉพาะ เช่น สอดแทรกประเด็นงานคุณธรรมในการประชุมของสภาวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์และการรับบริจาคโลหิตของเหล่ากาชาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กิจกรรมป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้กลุ่มเป้าหมายหลากหลายของชมรมพลังอุทอง (เพลง Just say “no” หนังสือนิทาน อบรมให้ความรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด และกิจกรรมบ้านรักน้อง) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างหลากหลายของการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมแม้จะเป็นข้อดีในเชิงโอกาสของการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม แต่ก็ใช่ว่าอุปสรรคที่ท้าทายต่อการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมร่วมกันในระดับเครือข่ายและระหว่างเครือข่ายเช่นกัน ซึ่งเกิดปัญหาเรื่องทิศทางของการขับเคลื่อนและการเกาะเกี่ยวประเด็นการขับเคลื่อนซึ่งกันและกัน

7.1.6 เครือข่ายภาคการเกษตร สมาชิกเครือข่ายเกษตรมีทั้งหน่วยงานราชการที่มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของเครือข่ายได้ดำเนินการโดยหน่วยงานราชการการสอดแทรกทุกประเด็นคุณธรรมเข้าไปในบทบาทและภารกิจขององค์กร ซึ่งประเด็นคุณธรรมเป้าหมายของเครือข่ายที่สามารถสะท้อนได้ดีคือ การส่งเสริมภาคการเกษตรให้ใส่ใจส่วนรวม โดยเห็นได้จากกิจกรรมของหน่วยงานที่เป็นสมาชิกเครือข่าย ได้แก่ หนึ่ง สำนักงานเกษตรจังหวัดได้ดำเนินการส่งเสริมประเด็นคุณธรรมด้วยการเน้นย้ำผ่านการประชุมบุคลากรของจังหวัดปีละ 4 ครั้ง สอง สำนักงานประมงจังหวัดได้ดำเนินการส่งเสริมประเด็นคุณธรรมผ่านบทบาทและภารกิจขององค์กรที่มุ่งเน้นความเข้าใจต่อเกษตรกร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการทำการประมงในพื้นที่ และการผลิตที่มีคุณธรรมคำนึงถึงความปลอดภัยและมาตรฐาน *สุดท้าย* กรมชลประทานซึ่งได้ผสานเอาหลักคุณธรรมเข้ากับการบริหารจัดการน้ำโดยเฉพาะการจัดหาและจัดสรรน้ำให้แก่เกษตรกรผู้ใช้น้ำซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักขององค์กร การผสานประเด็นคุณธรรมเข้ากับบทบาทและภารกิจในงานของกรมชลประทานจึงสนับสนุนความมีวินัยในการใช้น้ำของเกษตรกรให้ใส่ใจต่อส่วนรวมและคงไว้ซึ่งประโยชน์และความยุติธรรมแก่สังคมส่วนรวม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของเครือข่ายภาคการเกษตรในการขับเคลื่อน คือ สมาชิกเครือข่ายหรือองค์กรภายในเครือข่ายมีสัดส่วนของเกษตรกรในภาคประชาชนค่อนข้างน้อยทำให้แรงขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมขึ้นอยู่กับองค์กรภาครัฐเป็นหลักและยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เท่าที่ควร

7.1.7 เครือข่ายสื่อมวลชน ขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมด้วยลักษณะของการสอดแทรกเข้ากับบทบาทและภารกิจของสื่อเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอดแทรกและเน้นย้ำเข้ากับจรรยาบรรณของสื่อ อีก

ทั้ง ได้มีการบูรณาการผสานประเด็นคุณธรรมเข้ากับนโยบายและกฎระเบียบของสมาคมสื่อประจำจังหวัดในอีกทางหนึ่ง ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การขับเคลื่อนของสื่อมวลชนได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทที่สามารถเชื่อมโยงทั้งในระดับองค์กร ระดับภายในเครือข่าย และระดับเครือข่ายได้เป็นอย่างดีผ่านการสนับสนุนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการนำเสนอข่าวสารด้านคุณธรรมของเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งเป็นจุดแข็งที่สำคัญของเครือข่ายสื่อมวลชน ทั้งนี้ในระดับระหว่างเครือข่าย เครือข่ายสื่อมวลชนได้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของเครือข่ายอื่น ๆ ผ่านการนำเสนอข่าวสารและการสื่อสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมการขับเคลื่อนดังกล่าวของเครือข่ายอื่น ๆ เช่น สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด ทำหน้าที่ในการสื่อสารถ่ายทอดประเด็นคุณธรรมของจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นคุณธรรมเป้าหมาย วิธีการขับเคลื่อน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข่าวสารและประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ จากเครือข่ายอื่น ๆ ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ของสำนักด้วย เช่น เว็บไซต์ และเพจ Facebook เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พบว่า การขับเคลื่อนของเครือข่ายสื่อมวลชน มีข้อจำกัดในการผลิตเนื้อหา (contents) ที่น่าสนใจและหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคุณธรรม ส่วนอุปสรรคสำคัญคือการไม่มีองค์กรหรือหน่วยที่เป็นจุดเชื่อมประสานสำหรับการขับเคลื่อนของเครือข่ายสื่อหลักกับองค์กรสื่อสมัยใหม่ และทัศนคติของประชาชนซึ่งไม่เชื่อมั่นต่อภาพลักษณ์เชิงคุณธรรมขององค์กรสื่อ ทำให้เกิดภาวะสองแพร่ง (dilemma) เกี่ยวกับการนำเสนอประเด็นข่าวสาร กล่าวคือ หากดำเนินการอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมาก็อาจจะส่งผลเสียต่อสังคมภาพรวม แต่หากไม่กระทำการดังกล่าวก็เป็นการบั่นทอนหลักการวิชาชีพของสื่อมวลชนเสียเอง

7.1.8 เครือข่ายองค์กรชุมชน การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมมีลักษณะของการสอดแทรกเข้ากับบทบาทและภารกิจขององค์กรชุมชนโดยเฉพาะหลักการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชน และการสร้างเสริมกิจกรรมที่สามารถยึดโยงกับประเด็นคุณธรรมได้ การสอดแทรกประเด็นคุณธรรมเข้ากับบทบาทและภารกิจขององค์กรชุมชนเกิดขึ้นภายใต้ ซึ่งจะพิจารณาได้จากการขับเคลื่อนอย่างเข้มแข็งของการทำงานเป็นทีมระหว่างสมาชิกภายในองค์กรชุมชน โดยหลักการทำงานร่วมกันของสมาชิกได้ยึดโยงกับประเด็นคุณธรรมหลากหลายประการ เช่น ความเสียสละและความเอื้ออาทรในการทำงานเพื่อประชาชน การให้เกียรติให้ศักดิ์ศรีแก่ประชาชนในชุมชนทั้งในฐานะผู้ให้และผู้รับ (“ประชาชนเป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่า และเป็นผู้รับอย่างมีศักดิ์ศรี”) การทำงานร่วมกันด้วยการประสานความร่วมมือในองคาพยพ (“ระหว่างรัฐ นักวิชาการ ประชาชน บ้าน วัด โรงเรียน”) การมุ่งเน้นการทำงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ และการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการดำเนินภายใต้ความมีคุณธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญ คือ ความไม่เข้าใจและสับสนในบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานคุณธรรมของสมาชิกในเครือข่าย อันเป็นผลมาจากการรับรู้ที่คลุมเครือเกี่ยวกับทิศทางของการขับเคลื่อนคุณธรรม

7.1.9 เครือข่ายชุมชนคุณธรรม การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมที่ผสมผสานไปกับองค์ประกอบของการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ตามโครงสร้างและบริบทของชุมชนด้วยการสอดแทรกเข้าไปกับวิถี

ชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติประกอบกับการสร้างเสริมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประเด็นคุณธรรมเป็นการเฉพาะให้มีความเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น กิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ และตอบคำถามธรรมะชิงรางวัลในทุกวันศุกร์เดือนละครั้ง (ในขบวนการรักษาศีล 5) โดยมีวัดใหญ่ชัยมงคลเป็นศูนย์ขับเคลื่อนกิจกรรม และบูรณาการกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชน โรงเรียน (โรงเรียนวัดประดู่ โรงเรียนวัดใหญ่ชัยมงคล โรงเรียนวัดพระญาติ) โดยมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมประสาน คือ เทศบาลอโยธยา กิจกรรมกองทุนวันละบาทสวัสดิการชุมชนเพื่อส่งเสริมเรื่องวินัยในการออม และกิจกรรมทำบุญชุมชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมขึ้นอยู่กับผู้นำ ความเข้มแข็งของชุมชน บริบทของพื้นที่ และทุนของชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของแต่ละชุมชน

ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในปี 2564 ต่างได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และสถานการณ์อุทกภัยในหลายพื้นที่ จึงทำให้การขับเคลื่อนของเครือข่ายมีปัญหาและอุปสรรคค่อนข้างมาก ซึ่งผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวจะเป็นไปในลักษณะที่ทำให้เครือข่ายต่างๆ ไม่สามารถจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ได้ เนื่องจากไม่สามารถจัดกิจกรรมที่รวมตัวกันของสมาชิกจำนวนมากซึ่งจะทำให้เกิดความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของโรค และเป็นไปตามที่มาตรการของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและกระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้นประกาศให้ต้องดำเนินการเพื่อความปลอดภัย หรือ ผลกระทบจากอุทกภัยที่ทำให้หลายพื้นที่ประสบความเสียหายไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ จึงต้องให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการฟื้นฟูความเสียหายหลังอุทกภัยผ่านไป ทั้งในเชิงของโครงสร้างอาคารสถานที่ขององค์กร หน่วยงาน และบ้านเรือนของสมาชิกในเครือข่ายต่างๆ เกิดกล่าวได้ว่าเกิดภาวะชะงักงันไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทุกเครือข่ายจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถานการณ์ และเหมาะสมบริบทของหน่วยงาน/องค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีของแต่ละเครือข่าย

7.2 แนวทางการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

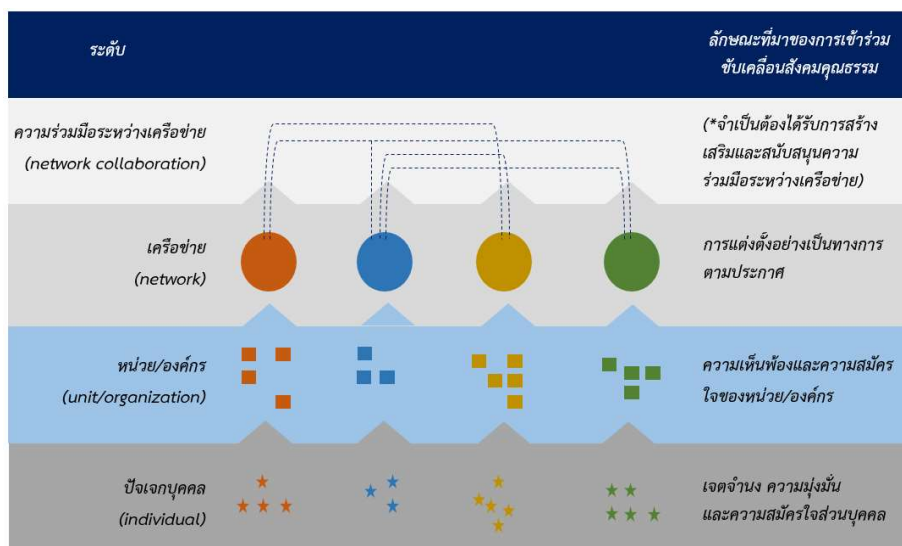
จากการประมวลผลข้อมูลทั้งในส่วนของคุณวุฒิและคุณธรรม จึงทำการวิเคราะห์และเสนอตัวแบบการขับเคลื่อนเพื่อสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้นำไปสู่การเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมระดับพื้นที่ในจังหวัดอื่น ๆ ทั้งนี้ สามารถจำแนกแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมออกเป็น 2 มิติ ดังนี้

7.2.1 มิติที่ 1 แนวทางระดับโครงสร้างของคณะกรรมการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมระดับจังหวัด

แนวทางระดับโครงสร้างของคณะกรรมการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมระดับจังหวัด เป็นแนวทางที่แสดงถึงลักษณะการกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมที่อยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของระดับองค์กร (organization)

ประเภทต่าง ๆ เช่น องค์กรที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ องค์กรทางศาสนา องค์กรที่เป็นชุมชน องค์กรที่เป็นสถาบันการศึกษา องค์กรที่เป็นธุรกิจเอกชน เป็นต้น องค์กรเหล่านี้มีความเห็นพ้องและเห็นความสำคัญของประเด็นคุณธรรมที่มีต่อสังคมจึงมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม ทั้งนี้มุ่งหมายให้กำหนดคณะทำงานในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมระดับพื้นที่ได้กำหนดให้องค์กรที่มีบทบาทหรือภารกิจที่สอดคล้องใกล้เคียงกันได้อยู่ในกลุ่มภาคีเครือข่ายเดียวกัน (network) เพื่อให้เกิดการบูรณาการ มีการประสานเชื่อมโยง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานความร่วมมือในการขับเคลื่อน ตลอดจนเกื้อหนุนการผลักดันประเด็นคุณธรรมร่วมกันภายในเครือข่าย

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม แต่ละองค์กรจะส่งตัวแทนบุคคล (individual) ขององค์กรเข้าร่วมเป็นคณะทำงานของเครือข่ายนั้น ๆ ซึ่งคุณลักษณะร่วมของตัวแทนบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีเจตจำนง ความมุ่งมั่น และพร้อมด้วยความสมัครใจในการเข้าร่วมผนึกกำลังในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม อีกทั้ง เมื่อการดำเนินการขับเคลื่อนระดับองค์กรและระดับเครือข่ายเกิดขึ้นในระยะหนึ่งการผลักดันความร่วมมือระหว่างเครือข่าย (network collaboration) มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างยิ่ง เนื่องจากจะสามารถสร้างพลังในการขับเคลื่อนให้เกิดผลแก่สังคมอย่างเป็นวงกว้างได้ ตัวแบบนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวางแผนโครงสร้างของคณะทำงานให้เป็นรูปธรรมและเอื้ออำนวยต่อการบริหารและพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมได้

ภาพที่ 2 ตัวแบบระดับโครงสร้างของคณะทำงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมระดับจังหวัด

7.2.2 มิติที่ 2 แนวทางลักษณะการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม หรือ การขับเคลื่อนภารกิจสังคมคุณธรรมขั้นบันได

แนวทางลักษณะการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมหรือตัวแบบการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมขั้นบันได เป็นตัวแบบที่มุ่งอธิบายลักษณะของการดำเนินงานในแต่ละระดับของการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม แบ่งออกเป็น 4 ระดับ 6 ลักษณะการขับเคลื่อน โดยการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจะยกระดับไล่เรียงไปตามขั้นบันไดเริ่มต้นจากระดับปัจเจกบุคคล ไปจนถึงระดับระหว่างเครือข่าย ดังนี้

ระดับปัจเจกบุคคล (individual) ซึ่งเป็นลักษณะที่คณะทำงานขับเคลื่อนจะทำการสอดแทรกประเด็นคุณธรรมเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันโดยธรรมชาติในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเจตจำนงและความมุ่งมั่นในการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมแก่สังคม

ระดับองค์กร (organization) ลักษณะของการดำเนินงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมเกิดขึ้นใน 3 ลักษณะ คือ **ลักษณะแรก** เป็นการสอดแทรกประเด็นคุณธรรมเข้ากับวิถีการทำงานทั่วไปอย่างธรรมชาติ โดยอาจจะเป็นการเน้นย้ำผ่านการสื่อสารพูดคุยทางวาจาอย่างไม่เป็นทางการ หรือการผสมผสานสอดแทรกเข้ากับจรรยาบรรณทางวิชาชีพที่มีอยู่แต่เดิมด้วยการเน้นย้ำประเด็นคุณธรรมในจรรยาบรรณวิชาชีพมากยิ่งขึ้น **ลักษณะที่สอง** เป็นการจัดทำและดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการเพื่อขับเคลื่อนประเด็นคุณธรรมขึ้นเป็นการเฉพาะในประเด็นคุณธรรมด้านใดด้านหนึ่ง หรือกิจกรรมหรือโครงการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ณ ปัจจุบันหรือขณะห้วงเวลานั้น ๆ ที่สามารถนำไปสู่การส่งเสริมประเด็นคุณธรรมได้ **ลักษณะที่สาม** เป็นการผสมผสานหรือบูรณาการประเด็นคุณธรรมเข้ากับเป้าหมาย ระเบียบ นโยบาย แผนงาน ตัวชี้วัด หรือแนวปฏิบัติที่เป็นทางการหรือเป็นรูปธรรม ในลักษณะนี้รวมไปถึงการประกาศเจตนารมณ์ การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายขององค์กรหรืออัตลักษณ์เชิงคุณธรรมขององค์กรด้วย

ระดับเครือข่าย (network) ลักษณะของการดำเนินงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม การประสานงาน หรือการร่วมมือกันระหว่างองค์กรภายในภาคีเครือข่ายเดียวกันในการร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมหรือโครงการร่วมกัน ทั้งยังรวมไปถึงการให้การสนับสนุน ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนเกื้อหนุนการดำเนินงานขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในประเด็นต่าง ๆ ระหว่างองค์กรภายในเครือข่าย

ระดับความร่วมมือระหว่างเครือข่าย (network collaboration) ลักษณะของการดำเนินงานจะมีลักษณะเดียวกันกับระดับเครือข่าย เพียงแต่เป็นการมีส่วนร่วม ประสาน หรือร่วมมือในการสร้างสรรค์หรือขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการร่วมกันกับองค์กร/หน่วยงานของเครือข่ายอื่น ๆ หรือเป็นความร่วมมือระหว่างเครือข่าย ซึ่งในระดับสุดท้ายนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนประเด็น

คุณธรรมแก่สังคมอย่างเป็นวงกว้าง ตัวแบบนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมในภาพรวมทั้งหมดของคณะทำงานให้มีความบูรณาการและเชื่อมโยงกันมากขึ้น

ภาพที่ 3 แนวทางลักษณะการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมแบบขั้นบันได

บทสรุป

การขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม กรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะสำคัญในการขับเคลื่อนในหลายระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับหน่วยงาน/องค์กร ระดับเครือข่าย และระดับระหว่างเครือข่าย ซึ่งแนวทางการขับเคลื่อนเป็นไปในสองมิติ คือ มิติในเชิงโครงสร้าง และมิติการขับเคลื่อนแบบขั้นบันได โดยการขับเคลื่อนในมิติเชิงโครงสร้างจะมุ่งเน้นไปที่การกำหนดโครงสร้างการทำงานให้องค์กรที่มีบทบาทหรือภารกิจที่สอดคล้องใกล้เคียงกันได้อยู่ในกลุ่มภาคีเครือข่ายเดียวกัน (network) ซึ่งจะทำให้เกิดการบูรณาการ แลกเปลี่ยน ผสานความร่วมมือ และผลักดันประเด็นคุณธรรมร่วมกัน ส่วนแนวทางการขับเคลื่อนในมิติแบบขั้นบันไดมุ่งเน้นไปที่ลักษณะของการดำเนินงานในแต่ละระดับของการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมตามระดับที่กล่าวไว้ข้างต้น เริ่มต้นด้วยการสอดแทรกประเด็นคุณธรรมเข้าไปในวิถีชีวิตประจำวันส่วนบุคคล และสอดแทรกเข้าไปในการทำงาน และยกระดับเป็นการสร้างเสริมกิจกรรมเฉพาะ และผสานหรือบูรณาการเข้ากับเป้าหมาย ตัวชี้วัด แผน หรือ นโยบาย และนำไปสู่ระดับสูงสุดของขั้นบันได คือ ประสานความร่วมมือภายในและระหว่างเครือข่ายในการสร้างสรรค์กิจกรรมการขับเคลื่อนร่วมกัน

ทั้งนี้ประเด็นปัญหาจากการขับเคลื่อนที่พบเจอนั้น ส่วนมากรับขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปี 2564 ได้รับผลกระทบสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ นอกจากนั้น ส่วนใหญ่จะเผชิญข้อจำกัดการเปลี่ยนตัวผู้รับผิดชอบงาน สัดส่วนผู้รับผิดชอบงานที่เป็นภาคประชาชนในเครือข่ายน้อยกว่าภาครัฐ และงบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนปัญหาสำคัญคือการรับรู้ความสำคัญของการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของคณะทำงานและประชาชนยังไม่มากเท่าที่ควร ทั้งนี้ในเรื่องของอุปสรรคสำคัญ คือ ไม่มีองค์กรหรือหน่วยที่เป็นจุดเชื่อมประสานสำหรับการขับเคลื่อนของเครือข่ายทัศนคติของประชาชนซึ่งไม่เชื่อมั่นต่อภาพลักษณ์ในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม การไม่เข้าใจและสับสนในบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานคุณธรรมของสมาชิกในเครือข่าย ดังนั้นปัจจัยที่จะทำให้การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับผู้นำ ความเข้มแข็ง บริบทของพื้นที่ และต้นทุนด้านต่างๆ (ทุนมนุษย์ สังคม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ฯลฯ) ของชุมชน องค์กร หน่วยงาน และเครือข่ายนั้นๆ เป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยเครือข่ายทางสังคม

9.1.1 การทบทวนและพัฒนาโครงสร้างคณะทำงานในแต่ละเครือข่าย เนื่องจากเมื่อพิจารณาประกาศแต่งตั้งคณะทำงานแล้วปรากฏว่าโดยส่วนใหญ่เกือบทุกเครือข่ายมีผู้แทนแทนจากส่วนราชการมากกว่าตัวแทนองค์กรภาคประชาชน บทบาทของการขับเคลื่อนจึงไปอยู่ที่การผลักดันของหน่วยงานภาครัฐในแต่ละเครือข่าย ซึ่งการขับเคลื่อนในลักษณะนี้มักจะอาศัยการขับเคลื่อนแบบบนลงล่าง (Top -Down) ซึ่งอาจจะขาดการเชื่อมโยงการทำงาน ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่น ๆ โครงสร้างการทำงานที่เน้นภาครัฐเป็นตัวขับเคลื่อนจึงแข็งตัวและไม่ยืดหยุ่น จึงควรปรับโครงสร้างคณะทำงานในแต่ละเครือข่ายโดยเป็นการสลับให้ตัวแทนองค์กรภาคประชาชนได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานคณะทำงานในแต่ละเครือข่าย และทำหน้าที่เป็นผู้นำเครือข่าย ซึ่งจะทำให้การขับเคลื่อนมีความยืดหยุ่นมากกว่า เพราะโครงสร้างที่ปรับใหม่จะให้นำหนักกับองค์กรภาคประชาชน จึงเป็นการขับเคลื่อนแบบล่างขึ้นบน (Bottom - up) ไม่จำเป็นต้องรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพื่อดำเนินการ และสับเปลี่ยนให้หน่วยงานภาครัฐไปทำหน้าที่เลขาคณะทำงานในแต่ละเครือข่ายเพื่อทำหน้าที่หนุนเสริมการทำงานของเครือข่ายแทน คณะผู้วิจัยมีมุมมองว่าจะเป็นการขับเคลื่อนเชิงเครือข่ายอย่างแท้จริง ที่ไม่ได้ขับเคลื่อนคุณธรรมภายใต้กรอบของระบบราชการเพียงอย่างเดียวอันจะทำให้การเคลื่อนรบบรินกว่าเดิม

9.1.2 การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานของเครือข่าย การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยามักพบประเด็นข้อจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนในหลายเครือข่ายไม่เพียงพอ ซึ่งอาจใช้วิธีการระดมทุนขอรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาเพื่อจัดกิจกรรมช่วยเหลือ

สังคม หรือเสนอขอรับการจัดสรรงบประมาณกับหน่วยงานเกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ อาทิ เครือข่ายองค์กรชุมชนอาจขอรับการจัดสรรงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เครือข่ายภาคประชาสังคมอาศัยงบประมาณจากหลายช่องทางจากหน่วยงานต้นสังกัด เป็นต้น ทั้งนี้งบประมาณที่ได้เสนอขอจัดสรรมานั้นอาจมีข้อจำกัดในการใช้จ่ายซึ่งต้องเป็นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างที่ผู้ให้ทุนสนับสนุนกำหนดจึงอาจไม่ได้ตอบโจทย์การขับเคลื่อนงานคุณธรรมโดยตรง ฉะนั้นหากต้องการให้เกิดการขับเคลื่อนในแต่ละเครือข่ายได้ดีมากขึ้นศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ควรจัดสรรงบประมาณทั้งกิจกรรมที่จัดร่วมกันภายในเครือข่าย หรือจัดสรรให้แก่กรณีที่มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่าง 2 เครือข่ายขึ้นไปและต้องการงบประมาณสนับสนุน การสนับสนุนงบประมาณในลักษณะนี้จะช่วยทำให้เกิดแรงจูงใจและเกิดการขับเคลื่อนที่ตอบโจทย์การขับเคลื่อนประเด็นคุณธรรมที่ต้องการได้โดยตรง

9.1.3 การถ่ายทอดหรือการสร้างการรับรู้การขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมแก่คณะทำงาน (เครือข่าย) และแก่ประชาชน ต้องสร้างการรับรู้ให้แก่คณะทำงานทั้ง 9 เครือข่าย และประชาชนทั่วไปในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเรื่องบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อน แนวทางปฏิบัติ และทิศทางการปฏิบัติที่ชัดเจน ตลอดจนองค์ความรู้ที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในการทำงานขับเคลื่อนได้อย่างชัดเจนขึ้น โดยจุดเน้นสำหรับประชาชนในการสร้างการรับรู้มี 2 ประการ คือ ประการแรก สร้างการรับรู้เกี่ยวกับหลักคุณธรรมเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจหลักคุณธรรมอันจะทำให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนหลายระดับ เช่น เกิดการรับรู้ เกิดความเข้าใจ เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีคุณธรรมขึ้นในสังคม เป็นต้น ประการที่สอง สร้างการรับรู้เกี่ยวกับการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อให้ประชาชนเกิดการยอมรับและมีความรู้สึกร่วม หากเป็นไปได้อาจยกระดับเป็นความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานคุณธรรมในที่สุด

9.1.4 การยกระดับความร่วมมือระหว่างเครือข่าย คือ ต้องหนุนเสริมกลไกการเชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนให้แต่ละเครือข่ายมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันอย่างเข้มข้นมากขึ้น เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างเครือข่ายมากขึ้น และการสร้างความตระหนักถึงบทบาทของเครือข่ายหนึ่งที่มีส่วนหนุนเสริมเครือข่ายอื่น จนเกิดการริเริ่มและดำเนินการกิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่าย เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งต้องมีการจัดตั้ง “องค์กรผู้นำในเครือข่าย” ที่จะทำหน้าที่เป็นจุดประสานงานหลัก (Node) คอยผลักดันและเชื่อมโยงทั้งเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น และตั้งทีมเฉพาะกิจ (Ad Hoc) เป็นกลไกอำนวยการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการขับเคลื่อนในภาพรวมและเชื่อมโยงประสานงานกันของคณะกรรมการทั้ง 9 เครือข่าย

9.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

การศึกษาการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยใช้เครือข่ายทางสังคมในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายนำร่องในการส่งเสริมการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมนอกเหนือจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น จังหวัดเชียงราย จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น เพื่อเปรียบเทียบลักษณะของแนวทางการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้การขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมโดยใช้เครือข่ายทางสังคมในแต่ละพื้นที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถใช้รอบการศึกษาและวิธีการศึกษาเดียวกันแต่เปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปอันเป็นองค์ความรู้ทางวิชาการที่มีความแข็งแกร่งในการอธิบายและพยากรณ์ เพื่อนำไปสู่การขยายผลการพัฒนาสังคมคุณธรรมโดยใช้เครือข่ายทางสังคมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบพระคุณคณะทำงานเครือข่ายทางสังคมขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มงานวิจัยล่วงหน้าไปด้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ภาษาอังกฤษ

- Agranoff, R., & McGuire, M. (2001). Big questions in public network management research. *Journal of public administration research and theory*, 11(3), 295-326.
- Fu, X., Luo, J. D., Boos, M. (2017). *Social network analysis interdisciplinary approaches and case study*. New York: CRP press.
- McIntyre, K. (2014). *The evolution of social media from 1969 – 2103: A cage in competition and a trend toward complementary, niche site*. *The journal of social media in society*, 3(2): 5 – 25.
- Newman, N. (2009). *The rise of social media and its impact on mainstream media* (working paper). Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. Retrieved from <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:a980df14-1b49-401b-a136-78d47ab76cdc>.

Van de Ven, A. H., & Ferry, D. L. (1980). Measuring and assessing organizations.

ภาษาไทย

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ชัยวัฒน์ พรหมจิตติพงศ์ ฉันทนิกันต์ สุญสินภัย สายชลปัญญาชิต และภูเบศ วณิชชานนท์. (2565). นวัตกรรมทางสังคมกับแนวทางการพัฒนาเครือข่ายสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 11(2), 1-14.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2563). การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ มองผ่านนโยบายประชารัฐ. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2556). ทฤษฎีองค์การ : มุมมองต่างกระบวนทัศน์ กรุงเทพฯ : ดี. เค. ปริ้นติ้งเวิร์ล
- ณัฐวรราช อุไรอาไฟ, กิรติพร จูตะวิริยะ และจักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. (2561). “ทุน” กับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามภายใต้การเปลี่ยนผ่านนโยบายในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. 35(3), 219-246.
- พลอย สืบวิเศษ. (2561). ทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานภาครัฐและผลการดำเนินงานของภาครัฐในประเทศไทย. นนทบุรี: รัตนไตร.
- รพินทร์ ยืนยาวและธนพุกษ์ ชามะรัตน์. (2563). กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 37(1), 38-59.
- มหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน). (2547). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- ทรงศักดิ์ รักพ่วง. (2562). เครือข่ายทางสังคมของนักวิ่งมาราธอน. วารสารพัฒนาสังคม. 21(1), 95-113.
- อดิพร เกิดเรือง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเครือข่ายร่วมงานในโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(3), 143-160.